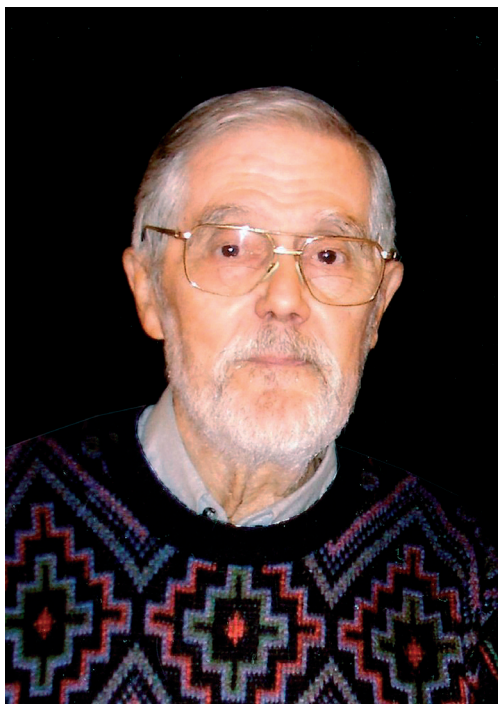

Joaquim Montoriol i Pous (1924-2011)

Fotografia recent d'en Joaquim Montoriol, presa el 2006 durant una xerrada al Centre Excursionista de Terrassa (Foto: Salvador Vives).

La persona i la seva obra

Sense cap mena de dubte, en Joaquim Montoriol i Pous és una figura cabdal dins la geoespeleologia espanyola de mitjans del segle XX. Nascut a Barcelona el 30 de maig de 1924, desenvolupà la seva carrera acadèmica dins del camp de la geologia a la Universitat de Barcelona, on fou catedràtic del Departament de Cristal·lografia, Mineralogia i Dipòsits Minerals (des de 1989 fins a la seva jubilació) així com vicerector d'Extensió Universitària entre els anys 1978 i 1985. Encara que es tracta d'un aspecte poc documentat, era nebot rebesnet d'en Narcís Monturiol, intel·lectual empordanès d'ideologia republicana qui entre 1858 i 1865 va dissenyar i construir els dos prototips de submarins anomenats *Ictíneo*.

Dins de l'àmbit de l'espeleologia, juntament amb altres pioners com Francesc Vicens, Ferran Termes i Josep M. Thomas, impulsà el 1948 la creació del *Grup d'Exploracions Subterrànies* (GES) del *Club Muntanyenc Barcelonès*, un dels primers grups d'espeleologia de Catalunya i de l'Estat Espanyol. A banda de nombroses activitats espeleològiques al massís de Garraf i

altres territoris calcaris del Principat, efectuà campanyes d'exploració subterrània en punts ben diversos de la geografia peninsular, com Aragó, Cantàbria o Andalusia. Les seves publicacions sobre geoespeleologia són molt nombroses, sobretot a revistes científiques com *Speleon* (editada a Oviedo i posteriorment a Barcelona) i *Rassegna Speleologica Italiana* (Como, Itàlia), o revistes d'espeleologia com *Geo y Bio Karst* (Barcelona).

Pel que fa a les Balears, Montoriol i altres col·legues del GES del CMB participà al manco en un total de 9 campanyes espeleològiques a les illes, en certa manera prenent el relleu de personatges importants de l'espeleologia i les ciències naturals catalanes –com són Noel Llopis Lladó, Josep M. Thomas, Francesc Español o Josep Fernández de Villalta– que ja havien visitat l'illa de Mallorca a finals de la dècada dels 40 del passat segle. Les campanyes efectuades tingueren com a escenari gairebé totes les illes: Mallorca (1951, 1960), Menorca (1948, 1954, 1975), Eivissa (1952), Cabrera (1959, 1968) i Formentera (1963), donant lloc a nombro-

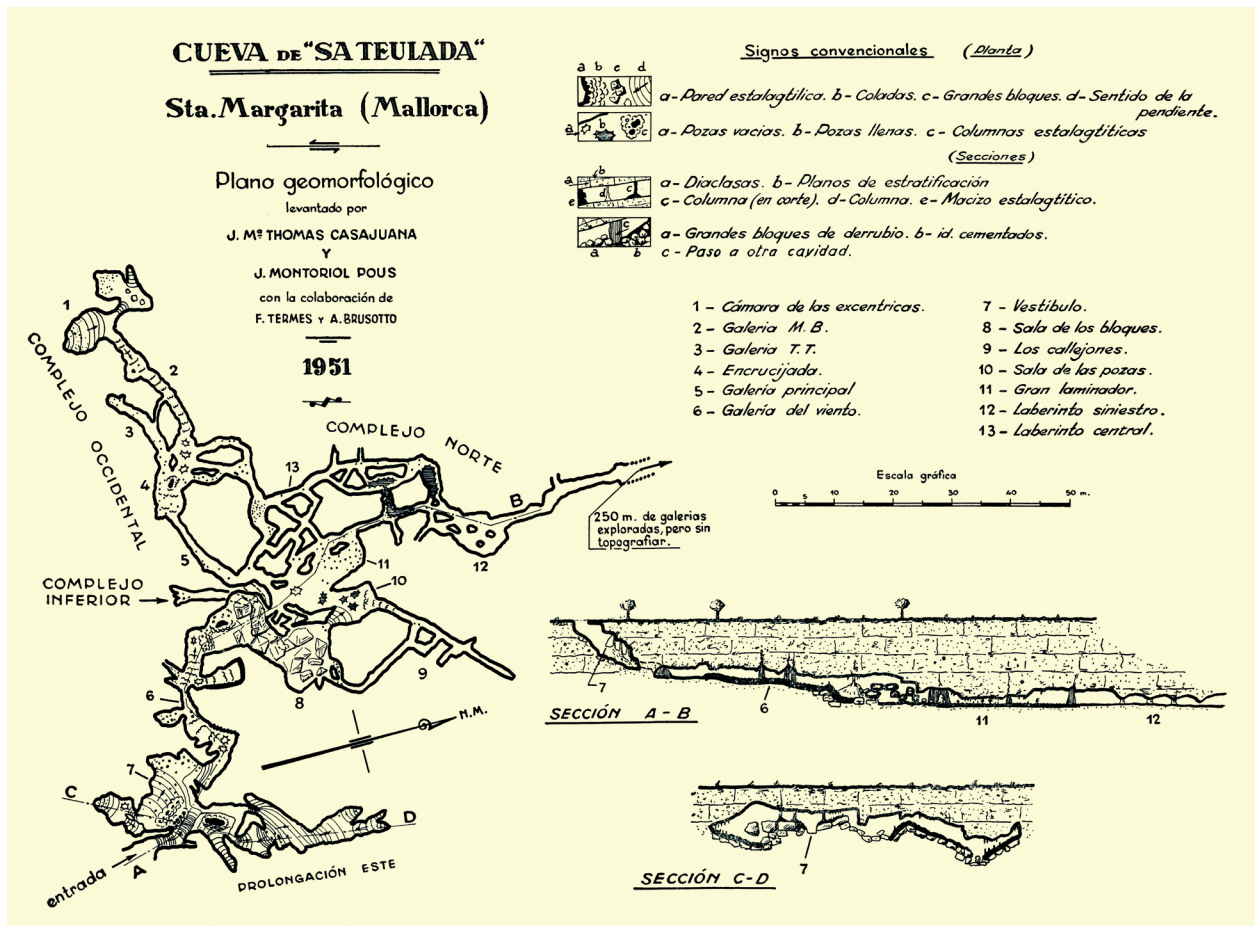

En Joaquim Montoriol l'any 1952, explorant l'avenc del Puig de s'Avenc (Eivissa). Foto: cortesia de la família Montoriol, cedida al "Qui és qui".

ses topografies i a un seguit de publicacions que apareixen recollides al final d'aquestes planes. Aquestes campanyes comptaren amb l'ajut d'alguns naturalistes locals, com per exemple Lluís Gasull, i hi participaren diversos companys habituals del GES com eren: Jaume Assens, Josep M. Armengou, Jordi de Mier, Ferran Termes i Josep M. Thomas, entre d'altres, així com Francesc Monmany qui amb el temps passaria a residir a Mallorca.

A partir dels anys 60 del segle passat, l'interès de Joaquim Montoriol es va anar decantant cap a la vulcanoespeleologia, amb campanyes a les illes Canàries, Islàndia, illes Galàpagos o Rwanda, i molt nombroses publicacions sobre aquesta temàtica espeleològica. La vulcanoespeleologia li permeté desenvolupar àmpliament la seva faceta de viatger infatigable, que gaudia de l'exploració i de la ulterior divulgació naturalística dels territoris que visitava.

Des del punt de vista del panorama espeleològic de les Balears, les exploracions i publicacions de Joaquim Montoriol –i d'altres col·legues seus del GES del CMB– suposaren una revolució dins del migrat coneixement que es tenia aleshores de les coves illenques. En aquells moments les activitats espeleològiques realitzades es limitaven a escasses exploracions estrangeres o d'investigadors catalans, efectuades entre el final del segle XIX i la primera meitat del XX, així com a les tasques primerenques d'un nucli local d'espeleòlegs (l'EME) que

Topografía espeleomorfológica elaborada el 1951, conjuntament amb Josep M. Thomas Casajuana, durant la primera campanya de Montoriol a Mallorca.

En Joaquim Montoriol (a la dreta de la imatge) i Francesc Chavarría fotografiats el 1967 a la Raufarholshellir, important cova volcànica d'Islàndia.

s'estava formant a la Societat d'Història Natural de les Balears. A més de les interessants topografies geomorfològiques elaborades per aquest autor, cal valorar i ressaltar molt especialment l'interès innovador de Montoriol pel que fa a l'estudi de les coves de les illes calcàries, encetant en els seus treballs sobre les Balears l'anàlisi de les interferències entre carstificació litoral i canvis de nivell de la Mediterrània. Els estudis geoespeleològics sobre cavitats o zones geogràfiques concretes, es complementaren amb alguns treballs de caràcter més general, particularment sobre els processos clàstics hipogeus així com sobre les relacions entre litogènesi i climatologia subterrània. Aquests treballs no han comptat posteriorment amb gaire projecció dins la literatura espeleològica espanyola o internacional; en aquest sentit, l'espeleologia física hispana d'aquells moments vivia en un relatiu aïllament respecte de bona part de la producció científica internacional, que marcà la relativa feblesa tant de la seva base doctrinal com de la seva ulterior projecció.

A més de la seva merescuda fama com a conferenciant sobre espeleologia i naturalesa, rebé alguns reconeixements institucionals, com és la Medalla de la Generalitat de Catalunya de 1987 pel seu paper com a forjador de la història espeleològica de Catalunya. Rere una intensa i fructífera existència, va morir el passat 11 de febrer de 2011, als 86 anys. Des d'aquestes planes volem reconèixer el seu paper com a personatge de referència indefugible, així com el mestratge que suposà la seva obra per al conjunt de l'espeleologia balear.

Impressions d'un antic alumne

Vaig ser alumne del professor Joaquim Montoriol al curs 87-88 de l'assignatura de Mineralogia a la Facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona. Montoriol era d'aquelles persones que vénen precedides per la seva fama. Es pot dir que era àmpliament conegut, i no sols a la universitat o al món de la geologia sinó que també era àmpliament conegut al Col·legi Major on vivia, o a infinitud de centres d'ensenyament, o entitats culturals. Quan feia primer uns alumnes de cursos superiors em deien que gaudiria amb les seves classes, a les que fins i tot hi assistien alumnes d'altres facultats, i que estaven disposats a pagar i tot per anar-hi. La veritat és que les explicacions d'en Joaquim Montoriol no podien ser més divertides. No perdia ocasió per introduir anècdotes, aventures, curiositats i explicacions de tota casta per captar l'atenció de l'alumnat. A mena d'exemple em vénen al cap les explicacions que feia d'un aparell que havien inventat a la facultat per calcular a quina temperatura es formava un mineral, el decrepitòmetre, que il·lustrava amb fotos de l'any tirurany; o quan explicava que les causes per les quals Noruega fos envaïda pels nazis foren geològiques, ja que necessitaven abastir-se dels rics jaciments de ferro de Suècia i la manera més senzilla que tenien d'arribar-hi era a través d'aquell país.

Al Col·legi Major també se'm va parlar d'ell abans d'haver-lo tingut jo com a professor. El Col·legi Major tenia com a tasca impartir conferències, cursos i semi-

El novembre de 2007, durant una conferència a l'Escola el Puig (Esparreguera, Barcelona).

narís. Vaig tenir la sort que en ser un alumne de geologia es feien poques activitats relacionades amb la meua carrera, ja que els alumnes de dret, com que el director era advocat, tenien que assistir a innumbrables conferències. De fet de geologia només se'n feia una conferència anual i era de les poques que s'havia de demanar una sala especial a un col·legi proper, ja que al Col·legi Major no hi havia cap sala per contenir tot l'auditori que venia, i a més era de les poques conferències que la gent assistia per voluntat pròpia, no perquè s'hi sentissin en l'obligació. En aquestes xerrades en Montoriol solia xerrar de les seves aventures. La seva gran afecció era fer viatges. N'havia fet per tot el món, i cada any en tractava d'un diferent. També estaven plenes d'anècdotes, i fins i tot en una ocasió impartí una lliçó introductòria a la llengua russa. Per descomptat no perdia ocasió de parlar de temes de ciències naturals, com els balls nupcials o els cants de les aus, que eren imitats per Montoriol; i tampoc hi faltaven els temes geològics.

En Joaquim Montoriol feia conferències a tot arreu, per escoles, instituts, centres culturals, associacions, etc... Sempre repetia i omplia els seus auditoris. Basta fer una petita recerca a Internet per veure com era d'estimat per les seves conferències.

Anys després, la meua afecció ha estat l'espeleologia, que era també una de les grans afeccions d'en Montoriol, juntament amb els viatges. A Montoriol se li ha de reconèixer el mèrit d'haver estat un dels pioners i

impulsors d'aquesta activitat a Catalunya i també a les Balears on va fer algunes de les seves primeres exploracions. Així vaig poder conèixer també la seva tasca espeleològica.

Com a antic alumne seu li estic en deute. Crec que en Joaquim Montoriol em va ensenyar una cosa que normalment no s'ensenyava a les escoles, ni als instituts, ni a les facultats i és la passió per conèixer i explorar. Potser Montoriol no passarà a la història com a un dels més grans investigadors però la tasca pedagògica que va fer no es pot aprendre ni fent diverses carreres de pedagogia. Ell era sobretot i abans de tot un apassionat i posava passió en tot el que feia, i encara una cosa molt més important, sabia transmetre la passió. Una part del que som li dec a ell, encara que només m'ensenyés una assignatura durant un any; em va transmetre coses que m'agradaria transmetre als meus alumnes, tot i que per dissort jo no som tan bo.

Bibliografia sobre les Balears

- MONTORIOL-POUS, J. (1959): Relaciones entre la quimioliogénesis y la termocirculación. *Speleon*, 10 (1-2): 33-43. Oviedo.
- MONTORIOL-POUS, J. (1961): El karst de la isla de Cabrera. *Speleon*, 12 (1-2): 5-34. Oviedo.
- MONTORIOL-POUS, J. (1962): Estudio morfogénico de es Bofador (Santa Maria, Mallorca). *Speleon*, 13 (1-4): 17-30. Oviedo.
- MONTORIOL-POUS, J. (1963): Resultados de una campaña geoespeleológica en los alrededores de la bahía de Palma de Mallorca. *Speleon*, 14 (1-4): 3-32. Oviedo.
- MONTORIOL-POUS, J. (1970): Nota sobre la Cova del Drac de Santanyí (Mallorca). *Speleon*, 17: 41-46. Barcelona.
- MONTORIOL-POUS, J. (1971): Nota sobre la génesis de la Foradada (Conejera, Baleares). *Geo y Bio Karst*, 28: 17-19. Barcelona.
- MONTORIOL-POUS, J. (1972): Estudio de una captura kárstico-marina en la isla de Cabrera. *Acta Geológica Hispánica*, 6 (4): 89-91. Barcelona.
- MONTORIOL-POUS, J. & ASSENS-CAPARRÓS, J. (1957): Estudio geomorfológico e hidrogeológico del karst de la península de s'Albufereta (Fornells, Menorca). *Rass. Esp. Italiana*, 9 (1): 3-48. Como, Itàlia.
- MONTORIOL-POUS, J. & ERASO, A. (1961): Étude de quelques cas d'alternance en profondeur des morphologies clastique et lithogénique. *Symposium Internazionale di Speleologia, Varenna 1960*. 2: 101-114. Como, Itàlia.
- MONTORIOL-POUS, J. & TERMES, F. (1965): Les grottes de l'île de Formentera (Baléares) et leurs relations avec les oscillations de la Méditerranée. *Compte Rendu IV Colloque International de Spéléologie, Athènes 1963*. 180-194. Atenes.
- THOMAS-CASAJUANA, J.M. & MONTORIOL-POUS, J. (1951): Los fenómenos kársticos de Parelleta (Ciudadela, Menorca). *Speleon*, 2 (4): 191-216. Oviedo.
- THOMAS-CASAJUANA, J.M. & MONTORIOL-POUS, J. (1952): Son Pou (Mallorca). *Speleon*, 3 (3): 109-130. Oviedo.
- THOMAS-CASAJUANA, J.M. & MONTORIOL-POUS, J. (1952): Estudio geoespeleológico de las formaciones hipogeas de sa Teulada (Santa Margarita, Mallorca). *Speleon*, 3 (4): 159-182. Oviedo.
- THOMAS-CASAJUANA, J.M. & MONTORIOL-POUS, J. (1953): Resultados de una campaña geoespeleológica en la isla de Ibiza (Baleares). *Speleon*, 4 (3-4): 219-256. Oviedo.